

PO ŽELEZNI CESTI

1 Od kočije do vlaka

V Evropi so se javne kočije za prevoz ljudi pojavile v 17. stoletju, vlekli so jih konji. Podvrsta teh kočij so bile poštne kočije. Z njimi so prevažali pošto pa tudi potnike. A teh je bilo malo, saj je bilo potovanje s pošto kočijo zelo drago. Kočije obeh vrst so se konec 19. stoletja umaknile sodobnejšemu, hitrejšemu, cenejšemu in varnejšemu vlaku.

2

Stavim, da imaš vlak za novodobno pogruntavščino! Pa ni čisto tako. Neke vrste preprosto železnico so sestavili že Asirci, Babilonci in Perzijci v 2. in 1. tisočletju pred našim štetjem. V kamnite poti so vrezali reže in nanje položili vozove, ki so jih vlekle živali ali sužnji. Podoben prevoz po »tirnicah«
so poznali stari Grki. Kasneje so antični Rimljani v rudnikih postavili lesene proge, po katerih so potiskali vozičke z nakopano rudo. Šele v začetku 18. stoletja so lesene tirnice postavili tudi zunaj rudnikov in jih nekaj desetletij pozneje nadomestili z železnimi.

3

Prvo parno lokomotivo so izdelali v Veliki Britaniji. Izumil jo je Anglež Richard Trevithick leta 1804. Lokomotiva je pet vagonov z desetimi tonami železove rude in 70 potniki vlekla s hitrostjo osem kilometrov na uro. Toda bila je tako težka, da so se litoželezne tirnice polomile. Naprava je kljub temu nakazala prihodnost lokomotiv z vagoni, in ko so izdelali tire iz kovanega železa, so se odprla vrata v zlato dobo železnice.

4

Vlak je najprej obnorel Veliko Britanijo in obdobje med letoma 1830 in 1850 velja za čas »železniške mrzlice«.

Železnica pa ni pripomogla le k hitrejšemu prevozu večjih količin tovora. Območja, kjer je potekala, so bila hitreje poseljena, ljudje so se selili iz mestnih središč in nastala so predmestja. Razvijati pa se je začel tudi turizem, saj se je bilo mogoče v počitniško mesto odpeljati z vlakom. Velike razdalje so ljudje lažje premagovali s spalniki. Vagone, ki so imeli zložljive zgornje postelje, so dodajali vlakom, ki so vozili ponoči. Izumili so jih leta 1865 v Ameriki.

5 Slovenska železna cesta

Vlak je po naših tleh prvič zapeljal leta 1846, ko so odprli železniško progo od Celja do Gradca. Proga je bila del avstrijske Južne državne železnice. Pri gradnji so na velike težave naleteli v soteski reke Save in na Ljubljanskem barju, kjer so se mehka tla pogrezala. Tire so nato čez Postojno, Divačo in Sežano potegnili vse do tržaškega pristanišča, ki so ga dosegli leta 1857. Tako je Avstrija z železnico povezala svoj jug, prestolnico Dunaj in sever.

6

Parna lokomotiva je na zahodu zdržala od začetka 19. stoletja do petdesetih let preteklega stoletja. Sčasoma pa je napredek upokojil tudi njo. Nadomestila jo je dizelska lokomotiva. Danes večino evropskih vlakov, mestnih tramvajev in podzemnih železnic poganja elektrika iz električne žice, nameščene nad tiri.

7 Vlaki prihodnosti: maglevi

Maglev je poseben vlak, ki lebdi na magnetnem polju. Od tod njegovo ime – mag kot magnet in lev kot levitacija, to je lebdenje. Ta vlak dobesedno drži v zraku močni magneti, zato med njim in progo ni trenja. Maglevi so zanesljivi in izjemno hitri. Kitajski maglev dosega običajno hitrost 431 kilometrov na uro, japonski maglevi pa dosegajo celo 600 kilometrov na uro. Za primerjavo: največja hitrost vlaka na slovenskih tirih znaša 160 kilometrov na uro.

(Prirejeno po: PIL, letnik 68, oktober 2015, št. 2, str. 42–44, Vesela šola.)

1. Napiši naslov prebranega besedila.

2. Napiši ime revije, v kateri je besedilo izšlo.

3. Kdaj je bilo besedilo objavljeno?

- Leta 1865.
- Leta 1804.
- V začetku 19. stoletja.
- Oktobra 2015.

4. Pozorno preberi prvi odstavek. Napiši, na kaj se nanašajo izpisane besede.

teh _____ z njimi _____

5. Pozorno preberi drugi odstavek. Napiši, na kaj se nanaša izpisana beseda. Izberi en primer.
jih _____

6. Katere so bile posledice razvoja železnice?

- manjša poselitev območij ob železnici
- selitev ljudi v mesta
- razvoj industrije
- hitrejši prevoz ljudi in večjih količin tovora

7. Ali je vlak izum sodobnega časa? _____

8. Kdo je že poznal preproste železnice?

9. Kaj so počeli antični Rimljani?

10. Koliko železove rude je vlekla parna lokomotiva?

11. Kakšna doba železnice je omenjena v 3. odstavku? Kaj to pomeni?

12. Kaj pomeni spalnik?

13. Razvrsti vrste »vlakov« od najstarejšega (1) do najsodobnejšega (6).

- _____ električna lokomotiva
- _____ dizelska lokomotiva
- _____ maglev
- _____ poštna kočija
- _____ parna lokomotiva
- _____ voz, ki so ga vlekli sužnji

14. Postavi vprašanja, ki bodo ustrezala danemu odgovoru. Pomagaj si s podatki v 3. odstavku.

Veliki Britaniji.

Richard Trevithick.

Parno.

Iz kovanega železa.

15. Zakaj so železnico nekoč imenovali železna cesta?

- Ker so bili tiri iz kovanega železa.
- Ker je potekala v bližini rudnikov.
- Ker so vagoni vlekle železne lokomotive.
- Ker so z vlaki prevažali železovo rudo.

16. Še enkrat preberi 6. odstavek. Kaj v njem pomeni podčrtana poved?

- Ker je zmanjkalo premoga, je parna nehala voziti.
- Ker je bila stara, so jo nadomestili z dizelsko.
- Ker se je preveč kvarila, so jo nadomestili z dizelsko.
- Ker so izumili dizelsko lokomotivo, je parna nehala voziti.

17. Obkroži.

Vagone z zložljivimi postelji so izumili v Ameriki.	DA	NE
Vlak je po naših tirih prvič zapeljal leta 1845.	DA	NE
Danes večino vlakov poganja elektrika.	DA	NE
Levitacija pomeni lebdenje.	DA	NE
Na Ljubljanskem barju so se pri gradnji železnice pogrezala tla.	DA	NE
Največja hitrost evropskih vlakov je 160 km na uro.	DA	NE
Parno lokomotivo je zamenjala dizelska lokomotiva.	DA	NE

18. Naštej značilnosti megleva.
